

Koulutuksen tutkimuslaitoksen lausunto Suomen kestävän kasvun ohjelmasta

Suomen kestävän kasvun ohjelma konkretisoi keinoja, joiden avulla Sanna Marinin hallitus pyrkii toteuttamaan hallitusohjelmassa mainittuja tärkeitä taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestävän kehityksen tavoitteita. Ohjelma sisältää varsin seikkaperäisen suunnitelman uudistuksista ja investoinneista, joiden avulla Suomessa pyritään vauhdittamaan ilmastonmuutoksen torjuntaa, vahvistamaan taloudellista tuottavuutta kasvua sekä nopeuttamaan taloudellisia ja sosiaalisia rakennemuutoksia tuotannon ja kulutuksen saattamiseksi kestäväälle perustalle.

Tällainen suunnitelma on hyvin tarpeellinen. Sen avulla muutetaan käytännön toimiksi hallituksen poliittista tahtotilaa kestäväan siirtymiseksi. Valmistelussa on huomioitu varsin hyvin myös meneillään olevia EU:n ja muiden kansainvälisten toimijoiden politiikkatoimia sekä Suomessa meneillään olevia kehitystrendejä. Osaamistason nostamiseen esitetyt toimenpiteet ovat perusteltuja, ja selontekoon on koottu kattavasti Sanna Marinin hallitusohjelmassa esitetyt teemat jatkuvan oppimisen uudistukseen, työllisyystavoitteen nostoon, oppivelvollisuuden laajentamiseen, työn ja työhyvinvoinnin ohjelmaan, monialaisten palveluiden laajentamiseen, hyvinvoinnin, yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden ja osallisuuden lisäämiseen sekä kykyyn varautua ennakoimattomiin globaaleihin muutoksiin. Näihin tavoitteisiin osoitetaan kohdallisia toimia, joiden avulla edistetään yhteiskuntamme ”vihreää siirtymää”, kuten ohjelmassa asia ilmaistaan.

Ohjelmassa näyttää kuitenkin saavan eniten huomiota taloudellisen kasvun turvaaminen, jota toki tavoitellaan ympäristöllisesti kestäväällä tavalla. Sosiaalinen kestävyys saa vain vähän huomioita. Se tulee esille lähinnä korjaavien toimien muodossa, kun kuvataan sosiaali- ja terveysalan toimenpiteitä. Ohjelmassa ei käytännöllisesti katsottuna lainkaan kiinnitetä huomiota siihen, millaisilla toimilla voitaisiin ennalta ehkäistä niitä sosiaalisia haasteita, jotka ovat taloudellisesti ja ekologisesti kestäväan kehityksen edellytyksenä.

Jyväskylän yliopiston Koulutuksen tutkimuslaitoksen näkökulmassa painottuu erityisesti se, millä tavoin koulutus ja tutkimus nähdään politiikkaohjelmassa. Näemme ohjelmassa paljon myönteisiä ja tarkoin punnittuja elementtejä. Koko ohjelma pohjautuu ajatukselle koulutustason nostamisesta ja jatkuvan oppimisen edistämisestä laajasti koko yhteiskunnassa. Se sisältää myös suunnitelmia uudistuksista ja investoinneista, jotka voi nähdä edistävän näitä tavoitteita hyvin. TKI-toiminnan

intensiteetin, kunnianhimon ja vaikuttavuuden nostaminen on nostettu näkyvästi esille. Esimerkiksi ajatukset yhteiskäyttöisistä TKI-infrastruktuureista ja lupaukset tutkimusohjelmakokonaisuuksista osaamisen kasvattamiseksi ovat hyviä uutisia koulutuksen ja tutkimuksen kannalta. Näiltä osin toimenpiteiden kuvaus jätetään tosin vielä varsin yleiselle tasolle, joten paljon yksityiskohtia jää vielä tarkempaan valmisteluun.

Koulutuksen näkökulmasta Kestävän kasvun ohjelma paljastaa kuitenkin myös ongelmia, jotka eivät liity yksin tähän politiikkaohjelmaan, vaan yleisesti koulutusta, tutkimusta ja ohjausta koskevan politiikan siiloutumiseen eri hallinnonaloille. Tällä hetkellä näyttää siltä, että näitä teemoja koskeva valmistelu etenee osin Opetus- ja kulttuuriministeriön (jatkuvan oppimisen uudistus) sekä Työ- ja elinkeinoministeriön (osaaminen ja työmarkkinoiden kohtaanto) vetäminä rinnakkaisina prosesseina. Näiden tavoitteiden edistämisen suhteen olisi tarvetta vahvempaan kansalliseen koordinaatioon, koska hallinnonalojen yhteiseksi kehittämiskohteiksi esitetään mm. jatkuvan oppimisen digitaalinen ekosysteemi, tulevaisuuden osaamistarpeiden ja työelämän muutosten ennakointi, työpaikoilla ja muualla kertyneen osaamisen tunnistamisen työvälineet ja menettelyt sekä elinikäisen ohjauksen koordinaatio.

Ongelmallista Suomen kestävän kasvun ohjelmassa on erityisesti se, että koulutus näyttää pelkistyvän osaamisen kehittämiseksi. Oppiminen pelkistetään lähinnä osaamisen tuottamiseksi kilpailukyvyyn edistämistä varten: ” Suomen kilpailukyky ja hyvinvointi rakentuvat osaamiselle, tutkimukselle ja innovaatioille.” Tässä tarkastelussa jää vaille huomiota, millä tavalla koulutus voi tuottaa sosiaalista (ja tiedollista) kestävyyttä ehkäisten ennalta sosiaalisia ongelmia.

Ohjelman alkuosa tosin antaa ymmärtää, että sosiaalinen kestävyys on ekologisesti ja taloudellisesti kestävän kasvun edellytys: ne kietoutuvat toisiinsa monin tavoin. Jotta voimme päästä ympäristöllisesti ja taloudellisesti kestäviin ratkaisuihin, meidän tulee ottaa huomioon laajasti oikeudenmukaisuuteen, yhdenvertaisuuteen, osallisuuteen ja ylipäänsä demokratiaan liittyviä kysymyksiä. Sosiaalisen kestävyuden tukemiseksi tässä ohjelmassa ei kuitenkaan osoiteta ennalta vaikuttavia toimia, vaan sosiaalista kestävyyttä tarkastellaan korjaavien toimien kautta. Näyttää siltä, että kestävän kasvun ohjelman kaksi jalkaa - taloudellinen ja ympäristöllinen kestävyys – on rakennettu varsin vankasti, mutta kolmas tukijalka – sosiaalinen kestävyys – näyttää olevan korjausrakentamista, jossa kantavia rakenteita ei ole perinpohjin varmistettu.

Koulutuksen avulla on mahdollista tukea yhteiskuntamme sosiaalista kestävyyttä monin tavoin. Yksi sosiaalisen kestävyuden kannalta suurimmista riskeistä on, että ympäristönsuojelun kannalta välttämättömiä toimia ilmastonmuutoksen ja lajikadon torjumiseksi ei saada aikaan, jos disinformaatiota lietsovat voimat pääsevät valtaamaan poliittisen ilmatilan. Tästä on nähty tuoreita esimerkkejä viime aikoina Yhdysvalloissa, jossa pitkään pitkäaikaisen vihapuheen ja valeutisten ruokkimisen seurauksena maa on polarisoitunut poliittisesti siinä määrin, että tilanne on eskaloitunut jopa poliittiseksi väkivallaksi. Poliittisesit polarisoituneessa ja vihaa tiheässä poliittisessä ilmapiirissä on hyvin vaikea toteuttaa tarpeellisia toimia kestävän kasvun turvaamiseksi.

Koulutus toimii vastalääkkeenä näille yhteiskunnan vakautta vaarantaville polarisoiville voimille: valeutisille, historian vääristelylle ja yleensäkin disinformaatiolle. Koulutuksen kehittämisessä on kiinnittävä huomiota riittävästi siihen, millä tavoin sen avulla tuotetaan sosiaalista kestävyyttä ja yhteiskunnallista vakautta edistämällä sellaista koulutusta, joka edistää kansalaisten yleissivistystä

sekä kriittisen ajattelun ja mediakriittisyyden taitoja. Koulutuksessa tulee antaa kansalaisille laajaa ymmärrystä yhteiskuntamme toiminnasta, sen historiasta ja ihmisten elämän riippuvuudesta luonnon ekologisesta kokonaisjärjestelmästä. Koulutus, jonka kautta ihmiset saavat laajan, tieteelliseen tutkimukseen pohjautuvan kuvan yhteiskuntiemme ja ekosysteemiemme dynaamisesta kokonaisuudesta toimii parhaiten vastavoimana poliittisille, ideologisille ja yhteiskunnallisille ääriliikkeille. Toisin sanoen koulutuksen tavoitteet tulee ymmärtää *ekososiaalisen sivistyksen* tuottamisena, ja tämän päämäärän olisi syytä näkyä selvemmin Suomen kestävän kasvun ohjelman koulutusta koskevissa toimenpiteissä.

Jyväskylässä 21.1.2021

Jussi Välimaa, Professori

Koulutuksen tutkimuslaitoksen johtaja

Jyväskylän yliopisto